

Motion till riksdagen 2025/26:171

av **Nadja Awad m.fl. (V)**

Politik för äldres rättigheter och välmående

1 Innehållsförteckning

2 Förslag till riksdagsbeslut.....	3
3 Inledning.....	5
4 Äldrerättskonvention	5
5 Motverka ålderism.....	5
6 Demografisk utveckling	6
7 Äldres inkomster	6
7.1 Antalet jobbonärer ökar	7
7.2 Pensionssystemet fortsätter urholkas	7
8 Tillgängliga transporter	8
8.1 Färdtjänst	8
9 Sysselsättning och fritid	9
9.1 Åldersdiskriminering	9
9.2 Fritid och sysselsättning efter yrkeslivet	10
10 Äldreomsorg.....	11
10.1 Coronakommissionen	11
10.2 Privata vinster i äldreomsorgen	12
10.2.1 Avkriminalisera välfärden.....	13
10.2.2 Norska avkommersialiseringsutredningen.....	14
10.3 Arbetsmiljön inom äldreomsorgen	14
10.4 Rätt till heltid	15
10.5 Nationell reglering av arbetskläder.....	16
10.6 Statistik över anställda inom äldreomsorgen.....	17
10.7 Språkkunskaper och kompetensutveckling.....	17
10.8 Brukarnas kostnader för äldreomsorg.....	18

10.9 Rätt till särskilt boende	18
10.10 Försäkringar	19
10.11 Minoritetsspråk på äldreboenden.....	19
10.12 Fast läkarkontakt för äldre i särskilt boende.....	20
10.13 Dysfagi och undernäring.....	20
11 Brott mot äldre.....	20
11.1 Bedrägerier	20
11.2 Våld mot äldre	21

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att Sverige aktivt deltar i framtagandet av en konvention om äldre personers mänskliga rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma och ta fram en strategi mot ålderism och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om en äldrepolitisk strategi och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en kriskommission mot diskriminering och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag utifrån Folkhälsomyndighetens rekommendationer och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att förbättra förutsättningarna för civilsamhällets arbete för äldre och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en plan för en hållbar finansiering av äldreomsorgen och den upprustning av den som krävs för kommande år och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att äldreomsorg som drivs eller ägs av kriminella, direkt eller indirekt, omedelbart ska tas över i offentlig regi och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att stoppa privata vinster i välfärden och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med tydliga och skarpa krav på att äldreomsorgen ska bedriva ett systematiskt arbetsmiljöarbete, i enlighet med föreskrifter om social och organisatorisk arbetsmiljö, och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram en ny styrningsform för äldreomsorgen som utgår från tillit till arbetstagarnas kompetens och yrkeskunnande och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att avskaffa LOV inom äldreomsorgen och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör undersöka vad skillnaderna i sjukskrivningsgrad och heltidsarbete mellan kvinnor och män beror på och föreslå åtgärder, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram en plan för att avskaffa delade turer och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram riktlinjer för hur planering och schemaläggning inom äldreomsorgen kan utformas så att det finns möjlighet till återhämtning med delaktighet från personalen och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram en strategi för att öka andelen heltidsanställda och fast anställda inom äldreomsorgen och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram en strategi för att minska antalet anställda per chef inom äldreomsorgen och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att utforma förslag om att arbetsgivaren ska betala och tillhandahålla arbetskläder för utomhusbruk och skor inom vård och omsorg i de fall det är relevant och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram förslag på hur data om äldreomsorgens bemanning kan tillgängliggöras på enhetsnivå och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en tydlig och långsiktig satsning på Äldreomsorgslyftet och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram styrande riktlinjer för vad som ska ingå i äldreomsorgens maxtaxa och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att stärka äldres rätt till särskilt boende och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att utveckla nationella riktlinjer för vilka försäkringar som en kommun bör teckna för personer som bor i särskilt boende, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att säkerställa ett fungerande nationellt tillsynsansvar i enlighet med lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att följa upp målet om att 80 procent av äldre på ett särskilt boende har en fast läkarkontakt och föreslå åtgärder om målet inte nås och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att stärka närvaron av dietister och logopeder på äldreboenden och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att förebygga och hindra våld mot äldre och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

Vänsterpartiet vill se ett samhälle där äldre kan leva självständiga liv med en hög livskvalitet och god hälsa, ha tillgång till ett bra boende till en rimlig kostnad, vård och omsorg samt aktiviteter som möjliggör ett meningsfullt och gott liv. Att åldras ska inte innebära att livet blir sämre – tvärtom så vill Vänsterpartiet att samhället ska ge trygghet, stöd och förutsättningar för ett aktivt liv genom hela ålderdomen.

Så ser det inte ut idag. Samhället är inte i tillräcklig grad anpassat för äldre. Äldre möter bristande tillgänglighet, diskriminering och en alltför låg pension när yrkeslivet tar slut. Äldre drabbas också av bedrägerier och brott som samhället borde kunna skydda dem ifrån. Dessutom karaktäriseras äldreomsorgen av omfattande brister och otillräckliga resurser vilket leder till otrygghet för både äldre och deras anhöriga.

Den här motionen handlar om dessa problem och om några av de lösningar som Vänsterpartiet vill se. Inom ramen för en riksdagsmotion är det inte möjligt att redogöra för all politik som förbättrar livet för äldre, men här lyfter vi några av de viktigaste insatserna vi ser behövs.

4 Äldrerättskonvention

I början av april 2025 beslutade FN:s människorättsråd att ta ett avgörande steg mot att förverkliga en konvention om äldre personers mänskliga rättigheter. Äldre personer har samma mänskliga rättigheter som alla andra. Enligt Institutet för mänskliga rättigheter osynliggörs äldres röster, perspektiv och erfarenheter alltför ofta, vilket får konsekvenser i äldres vardag och för äldres rättigheter. Institutet menar att äldre ofta ses som skyddsvärda mottagare av stöd och hjälp och en ekonomisk belastning för stater snarare än som unika individer med varierande behov, önskemål och rättigheter.

I dagsläget är skyddet för äldres rättigheter i internationella konventioner fragmenterat och FN:s oberoende expert om äldre personers åtnjutande av alla mänskliga rättigheter har identifierat att avsaknaden av en äldrekonvention är en bidragande orsak till dessa brister.¹

Både införandet av en äldrekonvention och vägen dit är viktiga steg för att synliggöra situationen för äldre personer, exempelvis ålderism, diskriminering, brister i rätten till hälsa och delaktighet. Vänsterpartiet anser att Sverige bör delta aktivt i framtagandet av en konvention om äldre personers mänskliga rättigheter.

Regeringen bör verka för att Sverige aktivt deltar i framtagandet av en konvention om äldre personers mänskliga rättigheter. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Motverka ålderism

Diskriminering på grund av ålder kan också kallas ålderism, även om begreppet ålderism kan förstås som något bredare än konkret och explicit diskriminering.

¹ Institutet för mänskliga rättigheter.

Äldre missgynnas i flera delar av samhället. Det handlar bland annat om normer och fördomar som gynnar unga människor och om att samhället utformas och omformas med bristande hänsyn till äldre. Vänsterpartiet menar att regeringen bör ta initiativ till att vända denna utveckling.

Regeringen bör återkomma och ta fram en strategi mot ålderism. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Demografisk utveckling

Enligt SCB:s befolkningsprognos för perioden 2025–2070 beräknas folkmängden fortsätta öka, men i en långsammare takt än tidigare. Befolkningen ökar framför allt i de äldre åldrarna. Det leder till att barn och unga utgör en minskande andel av befolkningen, medan andelen äldre ökar. 16 procent av befolkningen, ungefär var sjätte person, var 70 år eller äldre år 2024. Andelen beräknas vara något högre 10 år senare, 17 procent. I slutet av framskrivningsperioden, år 2070, beräknas 22 procent vara 70 år eller äldre. Andelen i åldrar under 25 år utgör idag 29 procent av befolkningen. Andelen beräknas minska till 26 procent om 10 år och därefter vara kring 25–26 procent fram till år 2070.²

Samtidigt som äldre kommer att utgöra en större del av befolkningen i framtiden kommer också gruppen äldre sannolikt bli mer heterogen än den är idag. Det kommer, till följd av den invandring som har skett i Sverige och de växande klyftorna i samhället, att finnas större språkliga, kulturella och ekonomiska variationer mellan människor.

Den här utvecklingen ställer krav på äldrepolitiken i stort, och äldreomsorgen i synnerhet. Det kommer att krävas större resurser till äldrepolitiken och det kommer att krävas särskilda insatser för att möta den alltmer heterogena gruppen. Vänsterpartiet menar att det behövs en samlad strategi för att äldrepolitiken ska kunna möta de utmaningar som väntar och de förändringar som ligger framför oss. Sådana strategier har funnits tidigare.

Regeringen bör återkomma med förslag om en äldrepolitisk strategi. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Äldres inkomster

Utvecklingen mot ökande inkomstskillnader mellan äldre människor kan förväntas fortsätta de kommande åren. Samtidigt som allt fler arbetar längre upp i åldrarna, urholkas pensionsnivåerna för de som inte klarar av att fortsätta arbeta efter ett långt och slitsamt yrkesliv. De som väljer att arbeta vidare är i många fall välavlönade, medan de som slutit ut generellt sett arbetat inom lågavlönade arbetaryrken. Att den som vill och klarar av det fortsätter arbeta är givetvis välkommet, men samhället måste vara anpassat för alla. Även de som har en skada, sjukdom eller funktionsnedsättning och som inte har kunnat arbeta heltid eller arbeta alls, har rätt till en god försörjning även när de blir äldre. Pensionerna behöver höjas och den som inte klarar att arbeta ska kunna gå i pension i förtid utan att det belastar pensionen.

² SCB (2025) Demografiska rapporter 2025:2.

7.1 Antalet jobbonärer ökar

Antalet jobbonärer – pensionärer som fortsätter att arbeta – ökar och de blir allt äldre. Jobbonärerna har i genomsnitt en högre pension än övriga pensionärer, men deras förvärvsinkomster är i genomsnitt lägre än förvärvsinkomsterna hos personer i samma ålder som endast arbetade utan att ta ut pension. Generellt hade jobbonärerna under 2022 en högre pension än vad de hade i förvärvsinkomst, vilket troligen beror på att de har valt att gå ner i arbetstid när de började ta ut sin pension.

En genomsnittlig jobbonär hade en förvärvsinkomst på 173 000 kronor och en allmän pension på 195 000 kronor under år 2022. För en jobbonär som fortsätter att arbeta under ett extra år med en genomsnittlig jobbonärsinkomst, beräknas det extra intjänandet i genomsnitt leda till en höjning av den allmänna pensionen på 1 procent, vilket motsvarar cirka 2 200 kronor per år eller cirka 180 kronor per månad före skatt. Den största ekonomiska vinsten för en jobbonär är därmed den förvärvsinkomst som jobbonären får under året hen fortsätter att arbeta och inte ökningen i inkomstgrundad pension. Om personen istället hade fortsatt att arbeta heltid och skjutit upp pensionsuttaget ett år hade det lett till en högre pension om cirka 6–8 procent, i det här fallet cirka 15 600 kronor per år eller cirka 1 300 kronor per månad före skatt.

Jobbonärernas totala förvärvsinkomst uppgick till 46 miljarder kronor, vilket utgjorde 2 procent av den totala förvärvsinkomsten hos samtliga personer med en förvärvsinkomst i Sverige. För Sveriges totala ekonomi utgjorde jobbonärernas förvärvsinkomster en liten del och hade därmed en relativt liten påverkan på pensionsystemet, inkomstskatter samt statsbudgeten. För den enskilda jobbonären var dock förvärvsinkomsten av större betydelse.³

7.2 Pensionssystemet fortsätter urholkas

Det allmänna pensionssystemet har urholkats under lång tid. Den inkomstgrundade pensionen ger inte det inkomstskydd som den borde, eller som utlovades när systemet infördes. Det är en utveckling som skett under lång tid och som lett till att tjänstepensionen och det privata pensionssparandet har fått en större betydelse. Pensionsystemet har därmed blivit ytterligare ett exempel på att det offentliga träder tillbaka och andra lösningar tar över vad som tidigare var vårt samhälles gemensamma ansvar. Vänsterpartiet arbetar inom pensionsgruppen för att höja de inkomstgrundade pensionerna, bland annat genom att höja inbetalningarna till pensionssystemet.

Trots de höjningar som genomförts de senaste åren, tack vare Vänsterpartiet, är garantipensionen fortsatt mycket låg samtidigt som den inte omfattar alla. Det gör att delar av befolkningen, framförallt de som inte levt i Sverige tillräckligt länge, behöver äldreförsörjningsstöd för att få en inkomst de kan leva på. Äldreförsörjningsstödet är mycket lågt, hårt behovsprövat och behöver sökas på nytt varje år. Precis som bostadstillägget, som också är behovsprövat och kräver ansökan, finns det ett stort mörkertal i äldreförsörjningsstödet. Inom bostadstillägget har problem med återkrav för dem som fått för stora utbetalningar till följd av misstag uppmärksamats den senaste tiden, samtidigt som många äldre får för lågt bostadstillägg. Dessa problem beror oftast på att uppgifter om inkomster och bostadskostnader inte uppdateras och visar på bristerna i systemet.

³ Pensionsmyndigheten (2024) Jobbonärer 2024: En analys av trender och effekter.

Ytterligare en brist i pensionssystemet är att många inte klarar av att arbeta till pensionsåldern, som numera höjs i takt med den förväntade medellivslängden. De som har ett krävande arbetsliv och sliter ut sig tidigt, i många fall arbetare som börjar arbeta tidigt, får därmed mycket låg pension. Vänsterpartiet drev under förra mandatperioden igenom en förändring som gjorde det lättare att få sjukersättning i slutet av arbetslivet för den som slitit ut sig. Det var en viktig reform, men det finns fortsatt brister i skyddet för många arbetare. Vi vill gå vidare och bland annat införa en Arnepension likt den som finns i Danmark som tillåter den som haft ett fysiskt krävande arbete att gå i pension tidigare än riktåldern för pension. Vänsterpartiets politik för att förbättra detta skydd och stärka sjukförsäkringen i stort beskrivs i motionen En tryggare sjukförsäkring (2025/26:2779).

8 Tillgängliga transporter

Vänsterpartiet vill att samhället ska vara öppet och tillgängligt för alla. Det förutsätter möjligheter att kunna röra sig fritt och tryggt oavsett funktionsnedsättning eller ålder, vilket i sin tur kräver att tillgänglighet prioriteras i samhällsplaneringen och en fungerande transportinfrastruktur som är anpassad efter människors behov. Kollektivtrafiken spelar en central roll i att nå dit. Den behöver vara tillgänglig, väl utbyggd både när det gäller vilka sträckor som trafikeras och turtäthet, samt erbjudas till ett lågt pris. Vänsterpartiets politik för en bättre kollektivtrafik beskrivs närmare i motionen Transporteffektivt och hållbart samhälle 2025/26:2780.

8.1 Färdtjänst

Vänsterpartiet anser att det finns ett stort och brådskande behov av att stärka samordningen och kvaliteten för både resenärer och utförare när det gäller särskilda persontransporter, dvs. färdtjänst, riksfärdtjänst, skolskjuts och sjukresor. Dagens regelverk har betydande brister, och för den enskilde resenären är dagens system med många aktörer och splittrat ansvar svårt att överblicka. Därutöver leder den bristande samordningen till att samhällseffektiva transporter och miljövinster inte uppnås.

Färdtjänst är till för personer som har väsentliga svårigheter att förflytta sig på egen hand eller att resa med allmänna kommunikationer. Tillstånd för färdtjänst prövas av kommunen där man bor, eller av den regionala kollektivtrafikmyndigheten om kommunen har överlåtit hanteringen. En individuell behovsprövning ligger till grund för ett beslut om färdtjänstillstånd.

Antalet färdtjänstillstånd hade 2022 enligt Trafikanalys minskat med 35 procent sedan mätningarna startade 1991, trots en ökning av Sveriges befolkning under samma tid med 22 procent. Även om andelen färdtjänstillstånd per capita har ökat något sedan 2022 är siffran fortfarande låg i förhållande till behovet. Detta torde tala för att fler, inte färre, bör beviljas färdtjänst. Det är uppenbart att vi i dag har hamnat på en miniminivå för vem som beviljas färdtjänst. Det är dock inte bara vem det är som beviljas färdtjänst som blivit problematiskt. De som trots allt erhåller tillståndet får inte sällan se den förmånen beskuren av lokala restriktioner avseende förutsättningar att resa vissa tider, krav på förbokning, begränsade möjligheter att ta med sig ledsagare, förbud mot att göra stopp på vägen samt begränsningar i antalet arbetsresor individen får göra. Detta utan att

det behöver göras en analys av om detta är förenligt med regeringens funktionshinderspolitiska mål och trots att det innebär omfattande risk för att syftet med färdtjänsten helt förfelas. Det anstår inte ett välfärdssamhälle som Sverige.

Dessutom är färdtjänsten i många regioner oproportionerligt dyr och priserna höjs kontinuerligt, vilket ytterligare utesluter stora grupper från att kunna röra sig i samhället även om de lyckats ta sig igenom nålsögat för att beviljas färdtjänst. Eftersom regionerna tydligt inte löser uppgiften på ett tillfredsställande sätt bör regeringen se till att få ett bra, tydligt regelverk inklusive för prissättning på plats för att färdtjänsten ska uppfylla sitt syfte och vara tillgänglig för alla som behöver den.

Vänsterpartiet vill se en starkare lagstiftning avseende särskilda persontransporter och en ny färdtjänstlag som tydligare tar avstamp i de funktionshinderspolitiska målen och återinför rättighetsperspektivet i bedömningen av vem som ska ha rätt till tillstånd och hur färdtjänsten ska vara ordnad för bättre hållbarhet, samordning, tillgänglighet, prissättning och kvalitet. I motionen Transporteffektivt och hållbart samhälle (2025/26:2780) föreslår vi detta.

9 Sysselsättning och fritid

Allt fler äldre arbetar längre upp i åldrarna. Att kunna arbeta längre om man vill och kan är givetvis bra, men i de fall det blir ett krav för att klara sin ekonomiska situation är det istället ett tecken på att samhället har misslyckats. Att ha ett arbete, någon form av sysselsättning eller en aktiv fritid medför ofta ett ökat socialt liv, vilket är en friskhetsfaktor som bör främjas.

9.1 Åldersdiskriminering

Den som vill arbeta länge kan också hindras av såväl diskriminering som av ett hårt och krävande arbetsliv. Vänsterpartiet vill se krafttag mot diskriminering i alla dess former och omfattande insatser för att göra arbetslivet mer hållbart.

Diskrimineringsfrågor är komplexa. Det är ofta svårt att bevisa att diskriminering förekommit och svårt att motverka den. Korrespondensstudier (studier där fiktiva ansökningar skickas till verkliga arbetsgivare) visar på tydliga tecken på åldersdiskriminering. Återkopplingssannolikheten på ansökningar börjar minska i relativt låg ålder, omkring 40 år. Studierna visar också att återkopplingssannolikheten generellt sett minskar snabbare för kvinnor än för män.⁴

Därför vill Vänsterpartiet tillsätta en kriskommission mot diskriminering. En sådan kommission bör ta till vara den omfattande akademiska kunskapen om diskrimineringsfrågor och arbetsmiljöfrågor och lämna förslag på en konkret och framsynt politik för att säkra de långsiktiga försörjningsbehoven på arbetsmarknaden med särskilt fokus på de sektorer som är ett direkt offentligt ansvar. En sådan kommission bör även se över straffsatser och skadeståndsnivåer i diskrimineringsärenden.

Regeringen bör tillsätta en kriskommission mot diskriminering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

⁴ Per Skedinger (2024) Fler seniorer på arbetsmarknaden – ett plus för Sverige?

Vår politik för ett mer hållbart arbetsliv beskrivs närmare i motionerna En arbetsrätt för starka och trygga löntagare (2025/26:2372) och Arbetsmiljö och arbetstid (2025/26:2371).

9.2 Fritid och sysselsättning efter yrkeslivet

En meningsfull fritid och sysselsättning är viktig för alla, men när yrkeslivet går mot sitt slut uppstår lätt ett tomrum av såväl tid som sociala relationer som kan behöva fyllas. Därmed blir betydelsen av ett aktivt föreningsliv och andra sociala aktiviteter som erbjuds av kommuner eller andra aktörer allt viktigare.

Ensamheten bland äldre har uppmärksammats allt mer på senare år och regeringen har gjort satsningar för att motverka den ofrivilliga ensamheten. OFrivillig ensamhet drabbar allt fler äldre och medför risk för isolering, nedsatt hälsa och sämre livskvalitet. Ensamhet kan leda till psykisk ohälsa som depression, ångest och oro. Det kan också leda till ökad alkoholkonsumtion, sämre matvanor, fysiska problem, nedsatt självkänsla och död i förtid.

SCB:s undersökningar av svenska levnadsförhållanden visar att det särskilt är i åldern 85 år och äldre som man saknar kontakt med anhöriga och vänner. I samma undersökning anger var tionde person i åldern 65–74 år och var sjätte i åldern 75–84 år att de känt sig ensamma de senaste två veckorna. För dem som är 85 år och äldre handlar det om nästan var tredje person. Det innebär att omkring 300 000 personer som är 65 år och äldre, nästan var sjätte person i åldersgruppen, uppger att de upplever ensamhet relativt ofta. Socialstyrelsens undersökningar visar att över hälften av de äldre som har hemtjänst eller bor på särskilt boende besvärar sig av ensamhet.⁵

Folkhälsomyndigheten har på regeringens uppdrag tagit fram en nationell strategi för att intensifiera arbetet mot ensamhet. Strategin, som fått namnet Tillsammans för god gemenskap i hela befolkningen – en nationell strategi mot ensamhet, gäller under perioden 2025 till 2029. Strategins övergripande mål är jämlika förutsättningar för sociala relationer. Den har också tre delmål: (1) Sociala arenor som är tillgängliga för alla, (2) Färre hinder för socialt deltagande och (3) Färre människor i långvarig ensamhet.

Folkhälsomyndigheten föreslår bland annat att de i samverkan med Socialstyrelsen bör få i uppdrag att implementera strategin och ansvara för samordning, kunskapsstöd och uppföljning. De menar att arbetet behöver handla om att lära, medvetandegöra och stärka samverkan och föreslår bland annat att arbetet ska genomföras i nätverk och olika grupperingar som civilsamhälle och kommuner.⁶

Regeringen bör återkomma med förslag utifrån Folkhälsomyndighetens rekommendationer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Föreningslivet har en särskilt viktig roll i att motverka ensamheten bland just äldre. Både genom att anordna aktiviteter och sysselsättning och att främja ett aktivt liv bland äldre. Tyvärr har regeringen försämrat förutsättningarna för att skapa aktiviteter och mötesplatser för äldre genom att inte räkna upp föreningsstöden och skära ner på folkbildningen.

⁵ SPF (2024) Så kan vi minska ensamheten bland äldre.

⁶ Folkhälsomyndigheten (2025) Underlag till nationell strategi för att förebygga och motverka ofrivillig ensamhet – Slutredovisning av regeringsuppdrag.

Regeringen bör återkomma med förslag om att förbättra förutsättningarna för civilsamhällets arbete för äldre. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10 Äldreomsorg

Äldreomsorgen har plågats av nedskärningar och resursbrist under många år. Äldre får därmed inte den vård och omsorg de har rätt till, personalen sliter ut sig och anhöriga behöver ta ett större ansvar, vilket går ut över arbete och familj.

Socialstyrelsen beskriver hur kvaliteten i äldreomsorgen har sjunkit under de senaste tio åren. Det är slutsatsen från myndighetens årliga äldreomsorgsenkät. Försämringarna handlar bland annat om att personalen inte kommer på avtalad tid, hur de utför sina arbetsuppgifter, sämre bemötande och respekt och om de har tillräckligt med tid.

Äldreomsorgen befinner sig i ett minst lika utsatt tillstånd som innan covidpandemin, och är därför mycket exponerad för nya kriser. Samtidigt avslutas nu de tillfälliga pandemisatsningarna, utan att ersättas av nya resurser. Besparingar och privatiseringar har bidragit till en kraftigt underdimensionerad vård och omsorg där anhöriga tvingas ta ett större ansvar och det har resulterat i fler timvikarier, lägre bemanning och högre personalomsättning.

Det tillhör inte heller ovanligheten att läsa om larm om vanvård på äldreboenden där äldre får ligga i avföring och urin utan att få hjälp att byta inkontinensskydd. Äldre som tvingas vara utan mat i flera timmar eller får äta för lite frukt och grönt per dag. Brist på eller uteblivna aktiviteter förekommer ofta. Allt detta som ett led av besparingar och påföljande nedskärningar. Vänsterpartiet menar att en annan äldreomsorg är möjlig, en mycket bättre äldreomsorg, till förmån för alla äldre, deras anhöriga och all personal som ger vård och omsorg.

Enligt Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) behöver antalet anställda i äldreomsorgen öka med drygt 30 procent, 58 500 personer, fram till 2031. Eftersom ungefär lika många antas gå i pension under perioden behöver 111 000 personer anställas. Äldreomsorgen är på många sätt i kris. Nedan beskriver vi flera av de åtgärder som behövs. En central del handlar om finansieringen som urholkats genom åren.

Regeringen bör återkomma med en plan för en hållbar finansiering av äldreomsorgen och den upprustning av den som krävs för de kommande åren. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.1 Coronakommissionen

Coronapandemin drabbade äldre särskilt hårt och tydliggjorde bristerna inom äldreomsorgen. I delbetänkandet Äldreomsorgen under pandemin (2020:80) redovisade Coronakommissionen sina bedömningar av vilka som var de viktigaste orsakerna till den stora smittspridningen och de höga dödstalen bland äldre i Sverige.

Kommissionen pekar på strukturella brister inom äldreomsorgen och menar att äldreomsorgen stod dåligt förberedd och illa rustad när pandemin slog till. Dessa strukturella brister var kända före pandemin och hade kunnat förebyggas. Därmed bär den då sittande regeringen och tidigare regeringar det yttersta ansvaret för situationen.

De strukturella bristerna i äldreomsorgens beredskap beror, enligt coronakommis- sionen, bland annat på en fragmenterad organisation, ett behov av högre bemanning, ökad kompetens och rimliga arbetsförhållanden samt sena och ibland otillräckliga beslut och åtgärder.

10.2 Privata vinster i äldreomsorgen

En anledning till att välfärden är underfinansierad är privatiseringen av den, som lett till att resurser avsedda för verksamhet istället går till privata företagsvinster samt till att administrera upphandlingar och avtal med privata utförare. LO beräknar kostnaden för det senare till omkring 25 miljarder kronor per år.⁷

Kommunal visar i en rapport från 2025 att anställda vid privata vinstdrivna företag har lägre löner, i större utsträckning arbetar (ofrivillig) deltid och oftare har en otrygg anställning. Heltidsanställda i kommunalt driven äldreomsorg tjänar i genomsnitt 2 300 kronor mer per månad jämfört med heltidsanställda i bolagsdriven äldreomsorg. Andelen deltidsanställda hos privata utförare uppgår till 63 procent, jämfört med 41 procent hos kommunala utförare, samtidigt som andelen tidsbegränsat anställda är 34 procent hos privata utförare och 28 procent hos kommunala utförare.

Kommunals rapport visar vidare att privata arbetsgivare har incitament att spara på sådant som skapar hållbara villkor för personalen och god kvalitet för de äldre. En annan faktor som påverkar kvaliteten är arbetsklimatet och eventuell tystnadskultur. Trots att privatanställda har ett lika starkt meddelarskydd som offentliganställda, finns det fall då personalen har utsatts för repressalier när de larmat internt eller delat upp- gifter med media.⁸

I en annan studie jämförs fyra driftsformer för icke-kommunala äldreboenden: icke vinstdrivande organisationer och stiftelser, privata bolag, börsnoterade bolag och riskkapitalbolag. I studien, som omfattar 2 639 icke-kommunala äldreboenden i Sverige, undersöktes personaltäthet, tillgång till sjuksköterskor, personalens utbildningsnivå, boendenöjdhet samt hur väl boendena uppdaterat sina handlingsplaner. Analyserna baseras på data från SCB:s allmänna företagsregister över 2 639 icke-kommunala äldreboenden. Kvalitetsindikatorerna är hämtade från Socialstyrelsens nationella enhets- och brukarundersökningar för särskilt boende för äldre.

Lägst kvalitet håller äldreboenden som drivs av börsnoterade bolag och riskkapital- bolag. Efter dem följer äldreboenden som drivs av vinstdrivande privata bolag. Icke vinstdrivande organisationer återinvesterar sitt ekonomiska överskott i verksamheten. Dessa har högst personaltäthet, många sjuksköterskor, den till utbildning sett mest kompetenta omsorgspersonalen och flest nöjda brukare.⁹

Denna studie stöder det Vänsterpartiet länge påtalat om att välfärden, inklusive äldre- omsorgen, ska vara en fristad från vinstjakt som sker på bekostnad av äldres rätt till en trygg och jämlik omsorg och vård samt omsorgspersonalens arbetsmiljö och arbets- villkor. Våren 2025 rapporterades det om väldigt allvarliga brister på flera av de äldre-

⁷ LO (2025) Välfärdsgapet.

⁸ Kommunal (2025) Så mycket bättre? – En jämförelse av anställningsvillkor och löner i privat och kommunalt driven äldreomsorg.

⁹ Broms R., Dahlström C. & Nistotskaya M. (2024) Provider Ownership and Indicators of Service Quality: Evidence from Swedish Residential Care Homes.

boenden som drivs av ett av Nordens största omsorgs- och serviceföretag med bland annat runt 50 äldreboenden i Sverige.

Det handlar om fasansfulla uppgifter, som att äldre inte har fått tänderna borstade på månader, att dementa har försvunnit utan att personalen har märkt det och att en kvinna har tvingats amputera ett ben efter att ha blivit lämnad i skållhett vatten. På ett äldreboende i Österåker har problemen pågått under lång tid. Hösten 2024 gick personalen ut och larmade om tomma kylskåp, att de äldre gick ned i vikt och fick liggsår och att det var så lite personal att det gick ut över vården och omsorgen av de boende.

En intern kvalitetsrapport som sammanställdes i augusti 2024, och som baserades på insamlade data och intervjuer under 18 månaders tid, visade att inget av omsorgs- och serviceföretagets 48 undersökta boenden levde upp till de grundläggande krav som finns på dokumentation och uppföljning. Det rör sig om krav på att notera avvikelser, uppdatera vårdplanering och dokumentera att de äldre faktiskt får den vård och omsorg de har rätt till. Några äldreboenden i Krokoms kommun som DN skrivit om hade noll procent genomförda egenkontroller.

Bolagets vd har avgått efter avslöjandena, men det innebär inte att grundproblemet är löst. Skandalerna kring omsorgs- och serviceföretaget innebär viktiga lärdomar för upphandlande kommuner, men även för kommuner som funderar på sin egen organisering av äldreomsorg. Kommuner kan agera genom vite och genom att avsluta avtal, men de kommer aldrig att kunna kontrollera alla äldreboenden så länge en stor andel drivs privat och utifrån vinstintresse. De äldre kommer så länge vinsten är överordnad aldrig att få den trygga och goda vård och omsorg de förtjänar och har rätt till.

10.2.1 Avkriminalisera välfärden

Den senaste tiden har flera exempel uppmärksammats på hur kriminella aktörer bedriver verksamhet inom den offentligt finansierade välfärden. Därigenom tjänar de stora summor på att utarma vår gemensamma välfärd samtidigt som de styr över känslig verksamhet och får tillgång till känsliga uppgifter som i många fall rör utsatta människor.

Bland de exempel som uppmärksammats finns kriminella aktörer som äger, driver och arbetar inom HVB, med direkt åtkomst till barn. Kriminella nätverk kan därigenom rekrytera allt yngre barn till att utföra grova våldsdåd och kan även ta ut vinster från ungdomsvården, som därmed göder den kriminella ekonomin.

Inom äldreomsorgen har det återkommande rapporterats om hur kriminella aktörer tjänar stora pengar på välfärden samtidigt som äldre far illa. Ivo har återkommande påtalat att de saknar tillräckliga resurser och verktyg för att uppfylla sitt uppdrag. Myndigheten beskriver hur dess uppdrag har blivit mycket mer komplext och har gått från att fokusera på kvaliteten i vård och omsorg till att också granska bolagsstrukturer, bulvanupplägg, förekomsten av droger och vapen samt gängrekryteringar.

Regeringens svar på dessa skandaler och de omfattande problemen med kriminalitet inom välfärden visar att den inte har förstått situationens allvar eller att privatiseringen av välfärden är huvudorsaken bakom problemen. Vänsterpartiet vill se krafttag mot kriminella aktörer inom välfärden.

Regeringen bör återkomma med förslag som innebär att äldreomsorg som drivs eller ägs av kriminella, direkt eller indirekt, omedelbart ska tas över i offentlig regi. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.2.2 Norska avkommersialiseringsutredningen

I augusti 2024 lämnade en norsk statlig utredning om kommersialiseringen av välfärden sitt slutbetänkande (NOU 2024:17). Utredningskommitténs uppdrag var att titta på hur kommersiell verksamhet kan avvecklas inom olika skattefinansierade välfärdstjänster.

Utredningen, som lyfter Sverige som ett avskräckande exempel där utvecklingen gått för långt, konstaterar att det går att fasa ut vinstdrivande kommersiella aktörer från välfärdstjänster som skola, sjukvård och äldreomsorg, om det finns politisk vilja.

Regeringen bör återkomma med förslag om att stoppa privata vinster i välfärden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.3 Arbetsmiljön inom äldreomsorgen

Sambandet mellan arbetsmiljö och sjukfrånvaro är starkt. Omvårdnadspersonal i äldreomsorgen är sjukskrivna i betydligt större omfattning än andra grupper på arbetsmarknaden. Om antalet sjukdagar för undersköterskor i äldreomsorgen hade legat på samma nivå som genomsnittet på arbetsmarknaden skulle arbetstiden för undersköterskor vara betydligt högre, motsvarande 6 000 årsarbetare.¹⁰

Till följd av de höga sjukskrivningstalen, den höga personalomsättningen samt faktumet att många anställda inte orkar arbeta heltid ska Arbetsmiljöverket fram till maj 2026 granska över 700 arbetsplatser inom hemtjänsten. Det är i myndighetens senaste arbetsmiljöundersökning som det framgår att hemtjänstpersonal anmäler arbets-sjukdomar och arbetsolyckor med sjukfrånvaro dubbelt så ofta jämfört med andra yrkesgrupper. I kombination med en åldrande och alltmer vårdkrävande befolkning blir ekvationen ”ohållbar”, menar myndigheten.

I Trollhättan är hemtjänsten dyrare än i andra kommuner och ska därför effektiviseras genom nedskärningar, vilket slår hårt mot arbetsmiljön enligt personal och fackliga företrädare. De vittnar om pressade arbetsscheman, brist på pauser samt personal som mår dåligt. Vissa tar medicin för att slippa få mens på jobbet och dricker mindre under arbetsdagarna för att inte behöva gå på toaletten.

SKR beskriver i en fördjupad analys av äldreomsorgen att antalet personer som är 85 år och äldre kommer att öka med 60 procent fram till 2034. Enligt SKR är äldreomsorgen den verksamhet i landets kommuner där behovet av anställda beräknas öka som mest till följd av den demografiska utvecklingen under kommande tioårsperiod, samtidigt som det är svårt att rekrytera på vissa håll. SKR har utifrån sin analys tagit fram tre scenarier för utvecklingen de kommande tio åren, där huvudscenariot innebär en personalökning med 25 procent, eller 51 800 personer. Arbetsmiljön är ett stort hinder för att rekrytera personal till hemtjänsten.¹¹

Vänsterpartiet anser att problemen i arbetsmiljön inom äldreomsorgen till stor del beror på att den är underfinansierad samt att privatiseringen och vinstintresset flyttar resurser från verksamhet till vinster och administration. Samtidigt behöver äldreomsorgen bedriva ett systematiskt arbetsmiljöarbete, i enlighet med föreskrifter om social och organisatorisk arbetsmiljö. Genom att ställa tydliga och skarpa krav på att så sker kan oseriösa vinstdrivande aktörer motas bort från äldreomsorgen, samtidigt som arbetsmiljön förbättras inom äldreomsorgen.

¹⁰ Socialstyrelsen (2025) Personalen i äldreomsorgen.

¹¹ SKR.se

Regeringen bör återkomma med tydliga och skarpa krav på att äldreomsorgen ska bedriva ett systematiskt arbetsmiljöarbete, i enlighet med föreskrifter om social och organisatorisk arbetsmiljö. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Ett framträdande skäl till den bristande arbetsmiljön är minutstyrningen inom hemtjänsten. Kommunal lyfter flera förslag för att komma åt minutstyrningen och förbättra villkoren inom hemtjänsten. Bland annat vill man ersätta den strikta minutstyrningen med en tillitsbaserad styrning som bygger på arbetstagarnas kompetens och yrkeskunnande samt att arbetstagarna ska medverka vid planering och anpassning av arbetsinsatser. Vänsterpartiet delar den bedömningen.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram en ny styrningsform för äldreomsorgen som utgår från tillit till arbetstagarnas kompetens och yrkeskunnande. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vidare behöver arbetstagarna involveras vid framtagning och upphandling av nya tekniska lösningar och bostadsbedömning och kostnadsansvar hållas isär. Man vill även införa nationella riktlinjer om rätt bemanning. Slutligen lyfter man att lagen om valfrihet (LOV) bör avskaffas inom hemtjänsten. Vänsterpartiet ser också stora problem med LOV och anser att lagen är olämplig i välfärden i allmänhet och äldreomsorgen i synnerhet.

Regeringen bör återkomma med förslag om att avskaffa LOV inom äldreomsorgen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Män som arbetar i äldreomsorgen är sjukskrivna i lägre utsträckning och arbetar heltid i högre grad än kvinnor. Det behöver inte bero på faktorer kopplade till arbetet, men det kan finnas skäl att granska om krav, förväntningar och förutsättningar i arbetet skiljer sig åt mellan könen. Forskning visar att jämställdhetsperspektivet inte uppmärksammas i kommuners arbetsmiljöarbete och att det behövs ökad kunskap på lokal nivå.¹² Vänsterpartiet ser mycket allvarligt på dessa skillnader och anser att regeringen bör agera.

Regeringen bör undersöka vad skillnaderna i sjukskrivningsgrad och heltidsarbete mellan kvinnor och män beror på och föreslå åtgärder för att utjämna dem. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Delade turer, dvs. arbetspass som delas upp med minst ett obetalt uppehåll i arbetspasset som uppgår till mer än en normalt förekommande rast (mer än 60 minuter), är vanligt förekommande inom äldreomsorgen. Det är inte ovanligt med fyra timmars uppehåll mitt på dagen. Delade turer är ett arbetsmiljöproblem som har negativ inverkan på äldreomsorgens personals sociala liv och hälsa. Vänsterpartiet anser att delade turer bör avskaffas.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram en plan för att avskaffa delade turer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.4 Rätt till heltid

En stor del av de anställda inom äldreomsorgen arbetar deltid. Genom att öka deras arbetade timmar skulle personaltätheten och därigenom kvaliteten i äldreomsorgen kunna öka markant, även vid en mindre ökning av antalet arbetade timmar. Om den

¹² Socialstyrelsen (2025) Personalen i äldreomsorgen.

personal som arbetar deltid skulle öka arbetstiden med tre timmar i veckan skulle det motsvara 8 300 årsarbetare. För att så ska kunna ske behöver planering och schemaläggning utformas så att det finns möjlighet till återhämtning. Att personalen är delaktig i detta ökar förutsättningarna för att det ska fungera.¹³

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram riktlinjer för hur planering och schemaläggning inom äldreomsorgen kan utformas så att det finns möjlighet till återhämtning med delaktighet från personalen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Rätt till heltid behöver införas och andelen som har fasta anställningar behöver öka. Att en stor andel medarbetare är tidsbegränsat anställda leder till sämre förutsättningar för kontinuitet i verksamheten. Effekterna är negativa för såväl de äldre som för personalen. Enligt Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) finns det brister inom personalkontinuiteten bland vård- och omsorgspersonal i 67 procent av landets kommuner. Om timanställda och vikarier används i stor utsträckning är risken att personalen inte hinner bygga upp en kunskap kring brukares hälsa och mående och därmed har mindre möjligheter att upptäcka eventuella förändringar i ett hälsotillstånd, enligt Ivo.¹⁴

Regeringen bör ta fram en strategi för att öka andelen heltidsanställda och fast anställda inom äldreomsorgen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Socialstyrelsen slår också fast att antalet medarbetare per chef behöver minska. Chefer i äldreomsorgen har ansvar för dubbelt så många medarbetare som genomsnittet på arbetsmarknaden. Samlad forskning visar att arbetsgruppens storlek påverkar både de anställdas arbetsmiljö och kvaliteten på verksamheten. Ett högt antal medarbetare per chef är inte lämpligt i äldreomsorg med tanke på komplexiteten och de snabba förändringar som sker i äldreomsorgens vardag, visar forskningsstudier.¹⁵

Regeringen bör ta fram en strategi för att minska antalet anställda per chef inom äldreomsorgen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.5 Nationell reglering av arbetskläder

Sedan november 2018 gäller Arbetsmiljöverkets regler om smittrisker, där det tydligt framgår att det är arbetsgivaren som betalar och tillhandahåller arbetskläder inom vård och omsorg. Arbetsgivaren är också ansvarig för att tvätta arbetskläderna.

Reglerna gäller endast kläder för inomhusbruk och de omfattar inte heller skor. Vänsterpartiet menar att ytterkläder och skor också borde omfattas i de yrken där det är relevant. Det vore ett välkommet och välbehövligt nästa steg i denna utveckling.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att utforma förslag om att arbetsgivaren ska betala och tillhandahålla arbetskläder för utomhusbruk och skor inom vård och omsorg i de fall det är relevant. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

¹³ Socialstyrelsen (2025) Personalen i äldreomsorgen.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

10.6 Statistik över anställda inom äldreomsorgen

Kommunal lyfter i rapporten *Så mycket bättre?* behovet av en objektiv lägesbild av situationen inom äldreomsorgen. De vill se tillgängliga data över äldreomsorgens bemanning på enhetsnivå. Den norska avkommersialiseringsutredningen föreslog nyss ökad insyn i välfärden genom införande av en automatisk digital rapportering av personaluppgifter till kontrollmyndigheterna. Det skulle öka kunskaperna om tjänster-nas kvalitet genom att ge information om utfört arbete och bemanning. Syftet är att förenkla och automatisera redovisningen av krav som ställs i avtal och på så sätt säkerställa att kompetens- och bemanningskrav efterlevs.¹⁶ Vänsterpartiet delar kommunals bedömning.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram förslag på hur data om äldreomsorgens bemanning kan tillgängliggöras på enhetsnivå. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.7 Språkkunskaper och kompetensutveckling

Andelen av personalen inom äldreomsorgen som är utrikesfödd är stor. Utan dem skulle kompetensförsörjningen inom äldreomsorgen inte fungera. Att de har språkkunskaper i svenska är en förutsättning för att de ska kunna utföra arbetet med kvalitet och säkerhet för de äldre. Studier visar på att kunskaperna behöver utvecklas. Därför behövs insatser för att stärka språkförmågan hos medarbetare som behöver det.

Samtidigt kan utrikesfödda ha språkkunskaper som efterfrågas i växande utsträckning av brukarna inom äldreomsorgen. Dessa kunskaper behöver också bättre tas tillvara inom äldreomsorgen.

Kompetensutveckling behövs även för andra delar av arbetet. För att kunna utföra äldreomsorgens arbetsuppgifter på ett tryggt och patientsäkert sätt och för att kunna ta del av den utveckling som sker på området behöver personalen ha tillgång till utbildning och rätt kompetens. En genomgående brist på landets särskilda boenden för äldre handlar om otillräcklig kompetens, enligt Ivo. Att stärka kompetensen bland vård- och omsorgspersonalen är en viktig del av kommunernas fortsatta arbete.

Äldreomsorgslyftet har sedan det infördes 2020 möjliggjort för tiotusentals medarbetare inom den kommunalt finansierade äldreomsorgen att utbilda sig på betald arbetstid. Vårdbiträden, undersköterskor, specialistundersköterskor och chefer har kunnat höja sin kompetens tack vare den statligt finansierade satsningen. Socialstyrelsen konstaterar att äldreomsorgslyftet har lett till konkreta kompetenshöjningar och att den därmed har uppfyllt sitt syfte.¹⁷

Vänsterpartiet anser att äldreomsorgslyftet ska utvecklas och förlängas. Det är bra att regeringen har aviserat medel för att fortsätta satsningen även 2026, men en mer långsiktig satsning är nödvändig för kommunernas planering, för utbildningsanordnares dimensionering av resurser och för att medarbetarna ska våga satsa på sin egen utveckling.

Regeringen bör återkomma med en tydlig och långsiktig satsning på äldreomsorgslyftet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

¹⁶ Kommunal (2025) *Så mycket bättre? – En jämförelse av anställningsvillkor och löner i privat och kommunalt driven äldreomsorg*

¹⁷ Ibid.

10.8 Brukarnas kostnader för äldreomsorg

Socialstyrelsens kartläggning av avgifter för äldreomsorg visar på ett komplext regelverk som varierar mellan kommunerna. Alla kommuner håller sig inom den lagstadgade maxtaxan, men skillnaderna mellan kommunerna är stora avseende vad som ingår, vilket Socialstyrelsen menar gör det svårt för individen att förutse sina kostnader på ett problematiskt sätt.

Maxtaxan ska skydda individen mot höga avgifter och säkerställa att hen har tillräckliga medel kvar för andra behov. Av kartläggningen framgår att det finns stora skillnader i vilka insatser och tjänster som ingår i maxtaxan. Det finns till exempel kommuner där individen når maxtaxa redan vid fem timmars hemtjänst per månad och andra kommuner där så sker först vid 20 timmar. 38 procent av kommunerna tar ut en avgift för matdistribution trots att detta borde ingå i maxtaxan.

Det finns även stora skillnader för matkostnaderna på särskilt boende. Mediankostnaden för mat är 4 257 kronor per månad. Av kartläggningen framgår att måltidskostnader varierar från 2490 till 6 555 kronor per månad beroende på kommun.

Kartläggningen visar även på skillnader mellan kommunerna i vad som inkluderas i avgiften i särskilt boende. I vissa kommuner ingår exempelvis säng, lakan, förbrukningsartiklar och internet i avgiften medan andra kommuner tar betalt för detta.

Att kommunerna lägger avgifter utanför maxtaxan leder alltid till att den enskilde får betala för dessa tjänster, oavsett inkomst. Därmed försämras individens skydd mot höga kostnader, det blir svårt för den enskilde att veta vilka kostnader som tillkommer, och den faktiska tillgången till omsorg blir beroende av vilken kommun man bor i.¹⁸ Vänsterpartiet anser att dessa skillnader är problematiska och bör åtgärdas.

Regeringen bör ta fram styrande riktlinjer för vad som ska ingå i äldreomsorgens maxtaxa. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.9 Rätt till särskilt boende

TV4 rapporterade under våren 2025 om en undersökning de genomfört angående rätten till särskilt boende för äldre. Enligt svaren från 196 av 290 Sveriges kommuner fick 3 994 personer avslag på ansökan om att flytta till ett särskilt boende under 2024. Det motsvarar 11,84 procent av ansökningarna.

En man, som lyfts i TV4:as inslag, blev 87 år och hade de två senaste åren ansökt om att få flytta till ett särskilt boende två gånger men fått avslag båda gångerna. Han ville flytta till ett äldreboende då han kände sig ensam, men också för att han upplevde att han behövde ha nära till vård. Efter det första avslaget ramlade han i sitt hem och bröt lårbenet. Efter sin sjukhusvistelse hoppades han på att få flytta till ett korttidsboende, men han fick avslag igen. När han kommit hem från sjukhuset ramlade han på nytt. En halv månad senare dog han i sviterna av svåra infektioner han ådragit sig i samband med det andra fallet.

Den grundläggande anledningen till att många får avslag på sin ansökan om att flytta till särskilt boende är att äldreomsorgen är kraftigt underfinansierad i relation till befintliga behov. Så har det sett ut under lång tid. Vänsterpartiet anser att äldres behov av särskilt boende måste väga mycket tyngre än de gör i dag.

¹⁸ Socialstyrelsen (2025) Kommunernas avgifter enligt socialtjänstlagen – Kartläggning och analys.

Regeringen bör återkomma med förslag om att stärka äldres rätt till särskilt boende. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.10 Försäkringar

I en rapport som SPF Seniorerna publicerade i november 2024 framkom att många äldre som bor i särskilt boende saknar fullgott försäkringsskydd. SPF:s granskning visar att det oftast finns en patientförsäkring som är kopplad till själva vården samt en ansvarsförsäkring som i första hand skyddar kommunen mot skadeståndsanspråk, men den visar också att många kommuner saknar en olycksfallsförsäkring som omfattar äldre på särskilda boenden, något som finns för exempelvis skolelever.

Att olyckor på boenden sker är inte ovanligt. Våren 2024 inträffade en olycka på ett äldreboende i Kungsbacka, där ett fönster föll in och träffade en äldre kvinna som senare avled av sina skador. När det i efterspelet skulle redas ut vilka försäkringar som gällde framkom stora oklarheter, vilket tidningen Senioren har rapporterat om.

Av SPF:s rapport framkommer även att det saknas nationella riktlinjer för vilka försäkringar som en kommun bör teckna. SPF kräver att landets kommuner ska ha en olycksfallsförsäkring som omfattar äldre personer i särskilda boenden.¹⁹ Vänsterpartiet anser att denna brist bör åtgärdas.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att utveckla nationella riktlinjer för vilka försäkringar som en kommun bör teckna för personer som bor i särskilt boende. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.11 Minoritetsspråk på äldreboenden

Enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk ska de kommuner som ingår i förvaltningsområden för finska, samiska och meänkieli ha särskilt ansvar för dessa språk. Den som begär det ska ha möjlighet att få äldreomsorg helt eller till väsentlig del på sitt minoritetsspråk.

En stor del av kommunerna med särskilt ansvar för att anordna äldreomsorg på finska eller samiska uppger i en enkät till Sveriges Radios minoritetsredaktioner att de inte gör det. Över 80 procent av de 22 samiska och 35 procent av de 62 finska förvaltningskommuner som har svarat uppger att de inte tillhandahåller äldreomsorg på samiska respektive finska helt eller till väsentlig del. En del kommuner säger att det inte har efterfrågats. Det finns dock kommuner där invånare som har rätt till äldreomsorg på samiska eller finska inte har fått det trots att de har begärt det.

Kommunerna bryter mot lagen utan några konsekvenser, i och med att detta inte regleras i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Vänsterpartiet menar att detta är en orimlig ordning.

Regeringen bör återkomma med förslag för att säkerställa ett fungerande nationellt tillsynsansvar i enlighet med lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

¹⁹ Senioren (2024-12-03) Äldreboende saknar ofta försäkring.

10.12 Fast läkarkontakt för äldre i särskilt boende

För att kommunerna ska kunna axla sitt ansvar som rör äldresjukvården behöver även den medicinska kompetensen stärkas. Trygghet uppnås med en kontinuitet där de äldre och personalen känner varandra väl. Den medicinska kompetensen måste vara hög och kopplad till regionernas sjukvård. Den fragmentiserade, privata vården har däremot inneburit orimliga och näst intill omöjliga krav på personalen att hålla samman vården och omsorgen för äldre. Centralt är att det ska finnas en sammanhållen vård- och omsorgskedja.

Vänsterpartiet anser att det på varje äldreboende ska finnas en fast och namngiven läkarkontakt knuten till verksamheten. Målet som regeringen och SKR kommit överens om gällande en god och nära vård – att andelen äldre med en fast läkarkontakt ska utgöra 80 procent – måste ses som mycket lågt satt.

Än mer oroande blir då Vård- och omsorgsanalys kartläggning av måloppfyllelsen i överenskommelserna om en god och nära vård. Av den framgår att det inte gått att följa upp den äldres tillgång till en fast läkarkontakt på särskilda boenden på grund av att data saknas. Det är mycket allvarligt att regeringen sätter upp mål som inte går att följa upp. Det innebär att vi i dag saknar basal information om äldres grundläggande rättigheter till vård.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att följa upp målet om att 80 procent av äldre på ett särskilt boende har en fast läkarkontakt och föreslå åtgärder om målet inte nås. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.13 Dysfagi och undernäring

Dysfagi (sväljsvårigheter) och undernäring är vanliga och allvarliga problem bland äldre. Personer med dysfagi löper ökad risk för undernäring och den livshotande komplikationen aspirationspneumoni – lunginflammation som orsakas av att mat eller dryck hamnar i luftvägarna. Både dysfagi och undernäring skulle i många fall kunna undvikas med rätt stöd från dietister och logopeder. Dessa yrkesgruppers närvaro på äldreboenden är dock alltför begränsad. Vänsterpartiet anser att det bör åtgärdas.

Regeringen bör återkomma med förslag om att stärka närvaron av dietister och logopeder på äldreboenden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 Brott mot äldre

11.1 Bedrägerier

De senaste åren har telefonbedrägerierna nått nya rekordnivåer, samtidigt som mörkertalet bedöms vara stort. Enligt polisen genererar bedrägerier nästan dubbelt så stora brottsvinster som narkotikahandeln. Dessa pengar återinvesteras sedan i annan organiserad brottslighet.

Det finns i dag brister i de tjänster som bankerna erbjuder för att motverka bedrägerier, och polisen menar att bankerna måste ta ett större ansvar för att förhindra brotten. De som utsätts för bedrägerier är inte sällan äldre, och många av brottsoffren

blir av med alla sina besparingar. SVT har i flera granskningar visat hur hänsynslösa dessa bedrägerier är och vilka hårda konsekvenser de får för de som drabbas.

År 2022 avgjorde HD ett fall som legat till grund för Allmänna reklamationsnämndens rekommendation gällande ersättning från bankerna. Rekommendationen är att en person som har förmåtts att lämna ut koder på uppmaning av en bedragare ska ersättas av banken med hela det förlorade beloppet, förutom en självrisk på 12 000 kronor. Trots detta nekas fyra av fem brottsoffer någon form av ersättning från bankerna med motiveringen att brottsoffren agerat ”särskilt klandervärt” eftersom de har godkänt överföringar genom mobilt bank-id.

I Storbritannien har man hanterat problemen genom ny lagstiftning som innebär att kundens bank normalt får ersätta halva summan för bedrägeriet, medan banken som bedragaren flyttar pengarna till får stå för andra halvan. Bankerna måste även offentliggöra statistik över hur många av deras kunder som drabbas av bedrägeri.

Om en sådan lagstiftning skulle införas i Sverige skulle den sätta ytterligare press på bankerna att agera för att förebygga bedrägerier. Det finns flera exempel på enkla åtgärder som bankerna skulle kunna genomföra för att försvåra för bedragarna. Till exempel införa inställningsbara överföringsfördröjningar och beloppsbegränsningar, manuella kontroller vid misstänkta transaktioner, spärr mot överföringar till icke godkända konton och ytterligare bevis för att du är du vid betalningar över ett visst belopp.

Flera organisationer, bland annat Sveriges konsumenter, SPF Seniorerna, PRO och Villaägarnas riksförbund, har föreslagit att liknande lagstiftning införs i Sverige, genom en ändring av betaltjänstlagen. Vänsterpartiet instämmer i den bedömningen. Förslaget återfinns i vår motion om konsumenträtt (2025/26:972) där det också beskrivs närmare.

11.2 Våld mot äldre

Den senaste tiden har flera fall av övergrepp mot äldre uppmärksammats, bland annat inom äldreomsorgen. Bland gruppen äldre finns grupper som är extra utsatta, till exempel personer med funktionsnedsättning, personer med demenssjukdom och kvinnor i missbruk. Att äldre som redan befinner sig i en utsatt position dessutom drabbas av övergrepp från de personer som ska vårda dem är fullkomligt oacceptabelt. Det krävs en kraftsamling för att stoppa detta. Personaltätheten behöver öka och omsorgsgivarna måste ha bättre koll på sina anställda. Vänsterpartiets förslag för att åstadkomma det beskrivs närmare ovan.

Utöver det vill Vänsterpartiet bland annat också att fler instanser, som exempelvis vårdcentraler, rutinemässigt ställer frågor om våldsutsatthet och våldsutövande för att öka upptäckt av våld. De nationella telefonlinjer som erbjuder stöd till våldsutsatta och våldsutövare behöver i högre utsträckning tydliggöra att de även vänder sig till äldre. Äldreomsorgen bör införa rutiner och riktlinjer i arbetet mot våld mot äldre samt införa så kallade trygghetsombud med särskild kunskap om våld mot äldre i verksamheterna. Det bör också införas en anmälningsskyldighet i socialtjänstlagen vid misstanke eller kännedom om att en vuxen person med kognitiv svikt far illa. Slutligen bör äldreomsorgen införa återkommande kompetenshöjande insatser om våld mot äldre, exempelvis utifrån Socialstyrelsens utbildningsmaterial.

Regeringen bör återkomma med förslag om att förebygga och hindra våld mot äldre enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nadja Awad (V)

Malcolm Momodou Jallow (V)

Andreas Lennkvist Manriquez (V)

Isabell Mixter (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)

Ciczie Weidby (V)